

הכנה להרצאה בכנס "זה הזמן לפוסטקפיטליזם" של מכון ון ליר, אפריל 2022

במסגרת "מושב רעיונות - חקלאות מזון ועבודה"

חקלאות והעיר הפוסט קפיטליסטית, עיר-יער

[לפניכן גרסת ה-20 דקות החביבה עלי, לגרסה שהתיימרה להיות 10 דקות שאותה הקראתי תוך דילוגים בכנס עצמו, כאן]

שלום,

אם הסביבתנות המעשית של עֶבְעִיר ניכנסת לכנסים אקדמיים, אין ספק שאנחנו חיים בסופו של עידן. אני מודה למכון ון ליר ולכל מי שאירגנה את הכנס החשוב והמרענן הזה, ועל ההזמנה לחלום כאן איתכם את החיבור המזין וההכרחי בין החקלאות לבין העיר.

~~

מתוך כל מה שכבר ידוע על החקלאות התעשייתית ועל משבר האקלים, ונידון במושבים השונים של הכנס הזה, די ברור, ש"זה הזמן לפוסט-קפיטליזם", איננה כותרת חביבה לעוד כנס, אלא קריאת חירום. ומה אם המענה לקריאת החירום הנשמעת היום ברחבי העולם, הוא לא ירידה לבונקרים, הידוק חגורה, מקלחות קצרות, מחנק ופחד?

מה אם המענה הוא אהבה, יצירתיות ושגשוג?

אני קוראת לזה "שגשגנות" - המילה ההופכית ל"שאבתנות" (extractivism) - שמאפיינת את הקפיטליזם כמערכת של השמדת חיים.

בחברה שגשגנית, חקלאות היא עיסוק מרכזי ומוערך שאחוזים משמעותיים מתושבי ותושבות העיר מתפרנסות ממנו.

אם כן, מהי "חקלאות" ומהי "פרנסה" בעיר הפוסט-קפיטליסטית?

ניראה לי שהלחם הזה שעינת אפתה אתמול, יכול לשמש אותי כנקודת פתיחה לא רעה.

הלחם נאפה מכוסמת, שבעיקרון יכלה היתה לגדול באדמה קרובה לעיר, אבל זה לא כלכלי אז הכוסמת מיובאת. בכל מקרה, לא השתמשנו בנייר אפייה כדי להפריד בין העיסה לבין התבנית. למה לקנות מוצר מזהם באריזה מזהמת, במקום מזהם ופוגעני (מה שנקרא "סופרמרקט"), כשיש שפע של עלים על עץ התות המצל על גינתנו?

כל מי שהשתמשה בעלים מעץ התות שהיא מכירה באופן אישי, בתור "נייר אפייה", יכולה לדמיין בקלות איך ניראים החיים כאשר הם נטולי אריזות ומוצרי פלסטיק חד פעמי -

נטולי לגמרי -

זה לא השקיות ולא הקשיות -

זה **ה-כל****

לצערנינו, הרב המוחלט של הא'נשים, לא משתמשים בעלים, לא מכירים באופן אישי את העצים, ובודאי מחייכים חיוך ציני למשמע המילים שלי כרגע - כמה נאיבית אני כבר יכולה להיות??

חכו חכו, זו רק ההתחלה!

אני מספרת לעצמי שהחיוך הציני הוא רק ביטוי של ייאוש עמוק, של מי שנמצא עמוק מספיק בתוך מה שאנחנו קוראים לו, בטעות כנראה, "קפיטליזם", ואיבד תוך כדי ריצה במסלול, את היכולת לדמיין שאפשר אחרת. אני אוספת כוחות ונצמדת בכוח לכל שמץ של נאיביות שאני יכולה לגייס.

~~

אתמול, בשולחן העגול על העיר היצרנית, אורלי רונן תיארה יפה את התהוותה של העיר, כמרכז זולל משאבים מהצד האחד ופולט פסולת מהצד השני, על כל השינוע הכרוך בשני הצדדים של המערכת פתוחת הקצוות הזו, ובכך חסכה לי את החלק הראשון שתכננתי להרצאה שלי.

באותו שולחן, מקס גרובמן, הביע אמונה שאני שותפה לה, שהאדם יבחר לעשות טוב בהינתן לו הכנסה בסיסית קבועה (UBI)

לבקשת משתתפי המושב, תיאר מתן, ידידנו ממוסללה, מודל של בניין יצירתי-קהילתי בעיר היצרנית, ואלון, שותפי למסע, נגע בכל מה שקורה סביב אותו בניין - הגינות, הקירות, הרחובות, שהופכים למרחבים של שפע, בטיפוחו של החקלאי העירוני.

ואז, נדהמתי כנשאלה השאלה "המתבקשת" ששאלו אותי אינספור פעמים: **"איך זה יהיה כלכלי?"**

זוהי שאלה שאנחנו חייבים להוציא לגמלאות אם בפוסטקפיטליזם עסקינן. הכלכלה היא לא ילדה קטנה שצריך להאכיל אותה, הכלכלה היא המצאה שלנו, והגיע הזמן להודות שיצרנו מפלצת, ושהיא אכלה די.

הגיע הזמן לכלכלה אחרת, כלכלה שעובדת עם חוקי טבע במקום נגדם, פוסטקפיטליזם.

החידוש הכי גדול של הכלכלה הזו, יהיה שהיא לא תהייה במרכז הדיון. א'נשים יוכלו ליצור וליצר, לנוח ולחלום בהקיץ, להכין לחם שעלי תות עוטפים אותו, בלי שאף אחד יעלה על הדעת לשאול אותם "איך זה כלכלי?". כלכלה פוסטקפיטליסטית היא כלכלה שלא מכתובה את סדר היום, אלא סדר היום מכתוב אותה. דמיינו כלכלה שהיא נגזרת של סט אמונות וערכים - גם הקפיטליזם התחיל כך את דרכו. מה שצריך לטפל בו כרגע, זו לא הכלכלה, אלא היכולת שלנו להתארגן מחדש סביב ערכים של טיפוח החיים. סביב שיקום מערכות הטבע. סביב שיקום נפש האדם.

~~

אז ניראה לי שהדבר הכי מועיל שאני יכולה לעשות עם הזמן שנותר לי כאן הוא לתאר איך זה ניראה בשטח... לתאר את "המודל", מגובה המדרכה...

נניח, 2025...

איך עיר ניראית בעולם שבו א'נשים הבינו, שהמשכיות החיים עצמם, החיים שלנו, מוטלת על כף המאזניים.

זה התחיל ב-2011, וב-2018, עם גלים של הבנה שגאו ברחובות. השורשים של ההתעוררות מגיעים כמובן לכל רגע בהסטוריה של העיר, אבל עם משבר האקלים, פרצה ההבנה והתפשטה במהירות. כמו וירוס.

ואז היתה קורונה והיא הביאה את ההבנה הגלובלית לרמות חדשות של סינכרון, כמו גם את המערכות הישנות לרמות חדשות של כוח ואלימות. ואז, ב-2021 הריבון נדבק בוירוס. אפילו כמה ראשי תאגידים הבינו.

בדרך נס, הממשלה, ובעיקר הרשויות המקומיות, הבינו כמה יש בידם לשלוט בדעת הקהל ולשנות את ההתנהגות שלו (אין ספק שתופעות הקורונה עזרו לכולנו להבין את זה). א'נשי מפתח בממשל הארצי והמקומי, לקחו אחריות, וחזרו לתפקד כמו בממשל ראוי - כזה שמרוכז סביב שגשגנות. כזה שעניינו הוא לארגן את המסגרות לחיים טובים ומועילים, לחיים שיש להם המשכיות.

ב-2022, רבים מתושבי ותושבות העיר, קיבלו על עצמם מעמד מקצועי חדש שהרשות יצרה, ועכשיו הם "עובדות ועובדי עיר", [פתח סוגריים - שמחתי לשמוע את מקס גרובמן מוציא לי את המילים מהפה אתמול... חשבתי על צירוף המילים הזה לפני כמה שבועות. כששני א'נשים חושבים על אותו דבר במקביל, זה מצביע על מגמה בשדה התודעתי המשותף. מסקרן ומשמח. סגור סוגריים]]

בקיצור, איך זה נראה עכשיו, ב-2025?

נעים להסתובב בעיר, מכל כך הרבה סיבות, וקשה להחליט ממה להתחיל כי הכל קשור להכול, גם אין לי כאן זמן לפרוש את כל התמונה, אז אלך עם רצף רעיוני אחד מתוך רבים שאפשריים.

אחד הדברים שהכי מרגשים אותי הוא שנעלמו סימוני המותגים על אריזות - כי הפלסטיק והדבקים ששימשו לסימון מוצרים בתוויות צעקניות יצא משימוש בדיוק לפני שנה - בעיקר משום שכל מפעלי המזון התאגידיים נסגרו זה מכבר, וזה בגלל שלא היו מסוגלים לעמוד בדרישות הבריאות והחוסן האקלימי, כפי שהוגדרו על ידי מועצות החוכמה שהרשויות המקומיות הקימו ב-2023.

כדי להבין איך זה עובד עכשיו, ניקח למשל את הבקבוק הזה.

הוא הגיע לשוק ב-2022, כשעדיין היה מותר לייצר ולמכור בקבוקי זכוכית חדשים כאילו אין מחר, אבל אז הוטלה ההגבלה על הייצור, וביטלו את איסוף הבקבוקים למיחזור-כוזב. וכך, מי ששתה את הבירה שהיתה בבקבוק הזה במקור, לא השליך אותו בתום השתיה, לא לפח הכחול ולא לפח הירוק וגם לא לפח הכתום, בגלל שגם הפלסטיק הזה כבר לא מקובל בנוף העיר, ובעיקר בגלל שהבקבוק הזה הפך להיות קדוש, כלומר, משהו ששומרים עליו. וכך, הוא התגלגל דרך אחד ממחסני החומרים השכונתיים ליצרנית הקמבוצ'ה המקומית שהסירה ממנו את התווית המקורית (כמה נפלא היה הרגע הזה שבו היא ידעה שהיא מסירה את אחת התוויות המזהמות האחרונות! ליבה התרחב ביודעה שלא יהיו כאלה יותר), היא מילאה אותו במשקה התוסס והטעים, וסימנה אותו בסרט. ואז מישהו קנה ממנה את המשקה, ולאחר השתייה, החזיר את הבקבוק לחומצייה שקרובה למקום מגוריו, שם מילאו את הבקבוק בחומץ הדרים שהם ייצרו מאותם חושחשים ששרדו את שואת הפיתוח

של הימים האחרונים של עידן הקפיטליזם. החומצייה ממוקמת בפרדס שב"חווה המרכזית", זו שהוקמה על חורבתיה של מה שקראנו לו פעם "התחנה המרכזית החדשה", הרמפות כוסו באדמה ובכל המתחם צומחים עכשיו עצי פרי רבים מספור, שביניהם בתי יצירה שונים, בתי חינוך וגם יחידות דיור קטנטנות.

טוב, בחזרה לבקבוק. יצרנית חומרי ניקוי קנתה את החומץ, השתמשה בו, מילאה את הבקבוק בחומר לניקוי משטחים, סימנה אותו בתווית נייר פשוטה, קשורה בסרוך, ומכרה אותו הלאה. בסופו של דבר, הוא התגלגל בחזרה למיבשלת הבירה הביתית ושוב נמכר כבקבוק בירה, רק הרבה יותר משובחת מזו התעשייתית שהיתה בבקבוק במקור, או שאולי הוא נשבר בשוגג - לעולם לא נדע.

בכל מקרה, אם נשבר, בוודאי מצאו השברים את מקומם במפעל מחזור הזכוכית העירוני, שם בכל זאת מצליחים לייצר כמות קטנה של בקבוקים וצנצנות חדשות בכל שנה.

למה כמות קטנה?

כי במפעל הזה עובדים א'נשים שמאוד אוהבים זכוכית, למעשה זכוכית היא האמנות שלהם, ואתם יכולים לתאר לעצמכם מה קצב הייצור הממוצע במפעל שבו א'נשים עובדים מאהבה לדבר, ובו כל סיבה היא סיבה טובה למנוחה. ובאמת, אין צורך בכמות גדולה של מיכלי זכוכית חדשים בעיר שבה מיכלי זכוכית זוכים לכבוד הראוי להם.

ועוד משהו ממש חשוב בענייני כבוד.

בעיר שלנו העצים נגזמים בעדינות ובאהבה, בהקשבה - קודם כל לעץ, כי מי שגוזם אותם הם השכנים והשכנות של העצים, שמכירים אותם באופן אישי, אה, אולי שכחתי לציין שגיוזם אוהב של עצים זה משהו שלומדים עכשיו בבתי הספר, כמו גם קומפוסטציה ובניית מערכות שימור מים. ב-2023 הרשות המקומית הזמינה את כל תושבי העיר להכשרות מעמיקות בתחומים אלה, כדי שלא יוצר פער בין הילדים למבוגרים, ורבים נענו אז לקריאה.

ממתי גיוזם עצים וקומפוסט ועבודה עם המים הפכו להיות משהו כל כך פופולרי?

אווו, טוב ששאלתם. זה קרה כשהריבון הפך את העיסוק בטיפוח הסביבה למקצוע קדוש, כמו שרפואה קונבנציונלית, עריכת דין או מינהל עסקים נחשבו למקצועות מקודשים בעבר הלא רחוק. כל הכלכלה התארגנה סביב ההסכמות שנקבעו במועצות החכמה האזרחיות, שהתכנסו בכינוסי חירום, ודנו בדרכים העומדות בפנינו להתמודדות עם משבר האקלים.

ההכרה בחשיבות העליונה של בריאות השלם, הובילה להכרה בכך שטיפוח החיים הוא הדבר הכי מכובד שאפשר לעשות, ומכאן הדרך לתכניות חינוך, וקמפיינים בכל ערוצי התקשורת האפשריים היתה קצרה, לצד איסור מוחלט על פרסום מוצרים או שירותים הפוגעים בבריאות השלם. היום, כשיצאתי מהבית עם דלי של שאריות אוכל ביד אחת ודלי מלא במים אפורים ביד השנייה, בדרך הקצרה אל הגינה, שמתי לב למבטי הערכה של העוברים והשבים, וילדה אחת הצביעה עלי ואמרה: "אימא, כשאני אהיה גדולה, גם אני רוצה לעבוד עם האדמה!" כמעט שנשפכו לי המים על המדרכה - מדהים כמה מהר השינוי קורה כשהריבון מחליט!

מזל שהם עשו את ההחלטה הנכונה!

נחזור לאותו העץ שנגזם - ענפיו הגזומים מועברים למחסן החומרים הקרוב, שם עובדים א'נשים שאוהבים עץ כחומר - הם מנקים, מסדרים והופכים בולי עץ וענפים לקרשים, למקלות, למשטחים - ויצרניות רוכשות את

חומרי הגלם הללו ומכילות מהם קעריות, כפות וכפיות, מקלות אכילה, או מקלות לשיער, או לכביסה, שרפרפים, כיסאות ועוד ועוד.

היום, שום כיסא או שולחן אינם מושלכים סתם כך בקרן רחוב, משום שכל כיסא וכל שולחן יוצרו ביד אוהבת, אז קשה יותר להיפרד מהם. הם גם לא נשברים כל כך בקלות יותר, ואם הם נשברו, הם מגיעים אל המתקנת, האמן, היוצרת, שמחזירים אותם לשימוש כרהיטים לבית לרחוב או לגינה, או משמישים אותם לייעוד חדש, יצירתי.

ואם אין מה לעשות יותר עם החומר המתפורר? יש מה לעשות! כל החומרים שהיו פעם חיים, חוזרים לאדמה, משלימים את המעגל, וחוזרים לחיים! כל שבב של עץ, כל קרעי הנייר, חתיכות הבד הקטנות, חוזרים לאדמה, יחד עם כל שאריות המזון וגם הזבל האנושי, ואני יודעת שזה קשה היה לשמוע את זה בעידן הקודם, אבל גם גופותינו חוזרות לאדמת העיר -

זה התחיל בהשבת שאריות האוכל בלבד, ומהר מאוד התפתחו השיטות להשבת כל סוג של חיים שמתו אל האדמה.

קשה היה להבין זאת בימים שבהם כולנו הוסללנו לחלום על עבודה במשרד באקדמיה או בחברת ההיי-טק, אבל בשנת 2023 גילינו שהמון אנשים שמחים מאוד לעבוד בהשבת זבל לאדמה - ברגע שהפכנו את העיסוק בטיוב אדמה לעיסוק מכובד ומפרנס, מצאנו שאנשים מוצאים הנאה רבה וכבוד רב בהשבת חיים לאדמה - הלא הם בונים היום את התנאים לפיריון האדמה של מחר, מקבעים כמויות אדירות של פחמן, הם אלה שבונים את הבסיס לכל גינות הירק, המאכל, המרפא והנוי.

היום, המחלקה שפעם קראו לה שפ"ע, נקראת מחלקת שפע (בלי הגרשיים) - כל עובדי המחלקה שכמובן מועסקים באופן ישיר, ומקבלים משכורות יפות ותנאים סוציאליים, גאים לעבוד ביצירת שפע, כתף לכתף עם תושבי ותושבות העיר המועסקות גם הן על ידי העירייה בטיפול האדמה, הגינות ומערכות המים.

מחלקת התברואה, שינתה את שמה ל"מחלקת בריאות", ואנשיה עוסקים בתמיכה בכל תשתיות המחזור של העיר. כמה גאוה וסיפוק מוצאים אנשים אלה בעבודתם שמלאה בכבוד לחומר וליסודות החיים. אין סיפוק יותר גדול מלראות איך הזבל שלנו הופך לחיים חדשים - למזון, לעצים, לאוויר נקי, למים זורמים חיים - לבריאות!

זו היא הרצאה על חקלאות עירונית ורק עכשיו הגעתי אל הגננים והגנניות!

זאת משום שאי אפשר לתאר את הוויית החקלאות העירונית בלי לתאר את המרקם העירוני, החברתי והתרבותי שבו המקצוע הזה מבלבל - ודי קשה האמת להפריד בין התחומים - האם מי שבנתה את המשתלה משאריות העץ והמתכת, הוא בנאית או חקלאית? האם מי שעובד עם קבוצות של תושבים ומחבר אותם לאדמה דרך עבודה עם צמחים ועם מים הוא עובד קהילתי או עובד אדמה?

האם ההגדרות משנות?

לא תאמינו כמה אנשים בעירנו שמחו על ההזדמנות לעבוד בגינון, בעיצוב וטיפול, בחינוך ובאמנות בסביבת מגוריהם. זכר היוםממות הפך אז לסיוט מן העבר, אנשים נזכרים היום בחיך איך רק לפני שנתיים הם עוד עמדו בפקקים כל יום, נשמו אוויר מזוהם, ישבו מתחת לאורות הפלורוסנט שעות ארוכות, שתו המון קפה, ועסקו בבניית עוד אפליקציה מיותרת או מוצר מזהם, רק כדי לשלם את שכר הדירה.

וזה מביא אותי לשכר הדירה. העניין הזה נפתר לפני שלוש שנים, כשהחלו להיווצר בעיר שותפיות מסוג חדש בין בעלי ובעלות בתים והדיירים. אלה הכריזו על הנכס כיצירה משותפת. אותם דיירים ודיירות התפנו לעסוק בטיפוח ובטיפוח כל הסביבה שלו, תמורת מגורים בו. היו שקראו למהלך "מהפכת בעלי הבית". אותם בתים בעיר החלו להיראות טוב, כי מי שתיחזק אותם באהבה, היו א'נשים שגרו בהם, והם באמת היו פנויים לעבודת התחזוקה והטיפוח. כשהטרנד הזה התחיל להראות את יתרונותיו, ומשבר האקלים כבר היכה בנו קשות, הבנקים נאלצו להפוך את עורם, ובעלי הבתים שהסכימו לוותר על שכר הדירה שוחררו אוטומטית מכל חובותיהם לבנקים - כל זה קרה כראוי בשנת שמיטה, ב-2022.

מועצות החכמה הכריזו על שיבה לחכמת קדם - כל שבע שנים, פג תוקף כל החובות, המשכנתאות, והמיסים. כל שבע שנים כו-לם מקבלים הזדמנות שווה, להתחיל משהו חדש ומועיל.

כמו כן הוסכם לפני שנה וחצי על הכנסה חודשית שווה וקבועה לכל תושבות ותושבי העיר. וכך שוחרר סופית וחגיגת הלחץ של שכר הדירה, והא'נשים שוחררו לעסוק בדברים שבאמת מעניינים אותם. כמה מפתיע היה לגלות שרבים ורבות מהתושבות בחרו להישאר בבית ובסביבה הקרובה, ולטפל בחיים - במשפחה, בבית, בצמחייה, באדמה, במים, לעשות אמנות, ליצור.

אבל הגל האמיתי של היצירות החל רק לפני כמה חודשים, אחרי תקופה לא קצרה שבה רבים מהא'נשים בחרו לנוח, לבהות, לטפל בעצמם, וכך שבו כוחותיהם ולאט לאט הם גילו מחדש את עצמם כשומרים-מגינים וכיוצאות של החיים. משבר האקלים העיר רבים רבים מתרדמתם הרוחנית והיצירתית, והשחרור מהלחצים הכלכליים ותחושת המחסור המתמדת, היטו את הכף סופית.

כמה יפה העיר שלנו היום! שוקקת חיים, מטופחת, אפילו האוויר שלה התחיל להיות טוב לנשימה! בכלל לא היה לי זמן לספר לכם על תחומי האנרגיה והתחבורה שהשתנו לבלי הכר, אבל ניראה לי שאתן יכולות לנחש את הכיוון...

בט"ו בשבט הקרוב נכריז עליה כ"עיר-יער", אמנם המלאכה עוד רבה, אבל עכשיו כשיש מי שיעשה אותה, אין לנו ספק, שהשם הזה יהפוך להוויית העיר משנה לשנה, מעונה לעונה, ולבסוף באמת תהייה כאן עיר שיוצרת לעבוד עם החיים, לשגשג יחד איתם, ואפילו לייצר את האקלים סביבה - כמו יער.

~~

בחזרה לכאן ועכשיו, אני בסך הכל טוענת שחיבור מחדש לאדמה, לחיים ולמוות יוביל לשגשוג אנושי ואקולוגי.

זוהי תמונת מראה מדויקת להכחדה שמביאה עלינו ההכחשה של האדמה, החיים והמוות.

עיר המשיבה אליה את אדמתה היא עיר שהחיים משגשים בה, היא עיר-יער -

נדמה לי שזוהי העיר הפוסט-קפיטליסטית המושלמת!

לחיי הכדור הכחול!